

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT PEDAQOJİ UNİVERSİTETİ

**Ali təhsilin magistratura pilləsində musiqi
müəllimi hazırlığı üzrə
“XOR PARTİTURASININ OXUNUŞU” seçmə fənnin**

KURİKULUMU

İxtisas: 060108 “Musiqi müəllimliyi”

İstiqamət: “Musiqi tədrisinin metodikası və metodologiyası”

BAKİ – 2015

Elmi redaktor:

Jalə Həmid qızı Qədimova

pedaqogika üzrə elmlər doktoru,
ADPU-nun “Musiqi fənləri və onun
tədrisi metodikası” kaf. müdiri, professor

Tərtib edənlər:

Pərvaz Əkbər qızı Babayeva

baş müəllim

Maralxanım Tofiq qızı Əliyeva

müəllim

Rəyçilər:

Gülərə Əhməd qızı Axundova

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent

Laçın Xalid qızı Həsənova

fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent

Leyla Məmmədova (Fərəcova)

sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru,
BMA-nın elmi katibi, professor

**Ali təhsilin magistratura pilləsində «Xor partiturasın oxunuşu» seçmə fənnin
kurikulumu. Bakı, ADPU, 2015, 33 səh.**

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin 25 dekabr 2014-cü il tarixli 1300 №-
li əmri ilə təsdiq olunmuş «Xor partiturasının oxunuşu» fənninin kurikulumu
Pedaqoji fakültənin elmi şurasının 04 oktyabr 2014-cü il tarixli (protokol № 2)
qərarı ilə çap olunur.

GİRİŞ

Azərbaycan müstəqilliyini əldə etdikdən sonra sosial-iqtisadi həyatın bütün sahələrində olduğu kimi təhsildə də mühüm dəyişikliklər baş vermişdir. Azərbaycanın dünyavi dövlət quruculuğu, Qərblə ölkələrlə inteqrasiya təhsilin bu gün necə aparıldığından, milli və bəşəri dəyərlərdən necə yararlanacağından, təhsil sisteminin necə inkişaf edəcəyindən asılıdır.

Müasir dövrdə respublikamızın təhsil sistemində aparılan islahatlar təhsildə dünyavilik, sivillik, ümumbəşəri mövqedən yeniləşdirilməsi və tələbə-şagird şəxsiyyətinin formalaşdırılması kimi məsələləri qarşıya qoyur. Müasir təlim-tərbiyə konsepsiyasında gənc nəslin incəsənət vasitələri ilə tərbiyəsinə böyük əhəmiyyət verilir ki, bu da nəinki insanın estetik mədəniyyətini formalaşdırır, həm də bütövlükdə insan şəxsiyyətinə təsir göstərir. Buna görə də bu gün respublikamızda estetik tərbiyənin şəraitinin, forma və metodlarının optimal müntəzibliyinin axtarışları aparılır.

Tədrisə müasir yanaşma təlim prosesinə yenilik, innovasiya gətirilməsinə yönəldilməlidir. Bu gün Azərbaycanın təhsil tarixində artıq tələbəyönümlü bir təhsil sistemi formalaşır. Cəmiyyətmizin ehtiyac və tələbatlarına uyğun belə sistemin qurulmasında demokratikləşmə, humanistləşmə, inteqrasiya, differensiallaşma, fərdiləşmə mühüm pədaqoji prinsiplər kimi nəzərə alınır. Müasir təhsil konsepsiyası insanın daimi inkişafına əsaslanır. Öyrənənlərə elə şərait yaratmaq lazımdır ki, onlar özlərini dərk edər, öz yolunu seçər bilsinlər. Bunun üçün isə hər bir fənn üzrə yeni kurikulumlar işlənilib-hazırlanmalıdır. Bu kurikulumlar elə işlənilib-hazırlanmalıdır ki, hər bir tələbə (magistrant) azad və bərabər təhsil ala bilsin, özünə-təhsil, özünüidarə, özünü reallaşdırma vasitəsilə potensial imkanlarını üzə çıxara bilsin, özünü təkmilləşdirsin, təsdiq etsin, digər subyektlərlə əməkdaşlığa açıq olsun.

Gənc nəslin bədii zövqü, fəal həyat mövqeyi, vətənpərvərlik və vətəndaşlıq hisslərinin tərbiyəsi – bütövlükdə estetik tərbiyə sisteminin vəzifəsidir. Musiqi tərbiyəsinin vəzifəsi hərtərəfli harmonik şəxsiyyətin yetişdirilməsidir. Bu vacib aktual məsələ yalnız yüksək səviyyəli bilik,

bacarıq və vərdislərə malik olan, müasir tələblərə cavab verə bilən ixtisaslı müəllimlərin vasitəsilə həll oluna bilər.

Ümumavropa təhsil sistemi proqramına müvafiq olaraq Azərbaycan məktəblərində təhsilin yeni məzmununa keçidi baş verir, təlim-tərbiyə metod və priyomları daha da mükəmməlləşir, inkişaf-yönümlü istiqamət alır. Bunun üçün də yeni, müasir, yüksək savada malik olan müxtəlif ixtisaslı, o cümlədən də musiqi müəllimlərinin hazırlanması böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bunun üçün hər bir fənnin o cümlədən də «Xor partiturasının oxunuşu» fənninin potensialından səmərəli istifadə etmək vacibdir.

Respublikamızda təhsil sahəsində aparılan islahatlar fundamental peşə hazırlığına, ixtisas üzrə zəruri bilik, bacarıq və vərdislərə malik olan, ümumbəşəri və milli dəyərlərin qorunub saxlanılmasını təmin edə biləcək müasir müəllimlərin hazırlığını tələb edir. Bunun üçün də tələbələrin peşə ustalılıqlarının formalaşdırılmasında bu fənn böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Bu baxımdan «Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənnin kurikulumunun tərtib edilməsi yuxarıda qeyd etdiyimiz məqsədlər üçün zəruri bir sənəddir. Təqdim etdiyimiz kurikulumda «Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənninin tədrisinin əhəmiyyəti, məqsədi, vəzifələri göstərilmiş. Həmçinin fənnin məzmunu, məzmun standartları, təlim strategiyaları, onun tədrisində istifadə olunan forma və metodlar açıqlanmışdır.

I.Ümumi müddəalar

1.1. «Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənninin kurikulumu və onun xarakterik cəhətləri

«Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənninin kurikulumu hər bir gələcək musiqi müəlliminin maraq və ehtiyaclarına yönəlmiş konseptual sənəd olaraq, musiqi müəllimliyi hazırlığında fənnin təliminin əhəmiyyətini, xarakterik xüsusiyyətlərini, məqsəd və vəzifələrini müəyyən etməklə bərabər fənn üzrə təlim nəticələrinə nail olmaq istiqamətində bütün fəaliyyətləri əks etdirir. Bundan əlavə bu kurikulum təlimin təşkili və nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi üzrə istiqamətlər verir. Onun əsas məqsədi öyrənənlərin tənqidi təfəkkürü, idraki, peşə fəaliyyəti zamanı onlar üçün zəruri olan emosional, yaradıcı və digər bacarıqlarının inkişafına yönəlmişdir.

Bu sənəd pedaqoji yönümlü ali təhsili müəssisələrinin musiqi müəllimliyi ixtisası üzrə magistr hazırlığı üçün nəzərdə tutulmuşdur. «Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənni üzrə kurikulum hazırlanarkən gələcək müəllimlərin ehtiyac və maraqlarına, cəmiyyətin və ümumtəhsil məktəblərinin ehtiyac və tələbatlarına, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanununun, Təhsil sahəsində İslahat Proqramının tələbləri və dövlətin təhsil siyasətinin, «Azərbaycan Respublikasında fasiləsiz pedaqoji təhsil və müəllim hazırlığının konsepsiya və strategiyası»nın, «Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin milli Konsepsiyasının (Milli Kurikulumu)», o cümlədən də Bolonya Bəyannaməsinin əsas müddəalarına diqqət edilmişdir.

Bu kurikulumun bütün standartları öyrənənlərin bilik, bacarıq və vərdişləri ilə bağlı nailiyyətlərin müəyyənləşdirilməsini diqqət mərkəzində saxlayan tələbyönümlü və nəticəyönümlü təhsil sənədidir.

«Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənninin kurikulumu tədris materiallarının planlaşdırılmasını, dərslik və dərs vəsaitlərinin tərtibini, dərslərin təşkili formaları, təlim metodları və vasitələrini müəyyənləşdirilərək hazırlanmasının əsasını təşkil edir.

1.2. «Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənninin əhəmiyyəti və onun tədrisinin əsaslandırılması

Pedaqoji Universitetdə gələcəyin musiqi müəllimlərinin yetişdirilməsi işində «Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənni özünəməxsus yer tutur. Respublikamızda təhsil sahəsində aparılan islahatlar fundamental peşə hazırlığına, ixtisas üzrə zəruri bilik, bacarıq və vərdislərə malik olan, ümumbəşəri və milli dəyərlərin qorunub saxlanılmasını təmin edəcək müasir müəllimlərin hazırlığını tələb edir. Ümumtəhsil məktəbdə musiqi dərslərində çox vaxt müəllimə tanış olmayan partituranı çalmaq və oxumaq lazım gəlir. Buna görə də tələbələrin peşə ustalıqlarının formalaşdırılmasında bu fənn böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Musiqi müəlliminin hazırlığı sistemində «Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənni tələbələrə xor musiqisi nümunələrini araşdırıb, onların partiturasının təhlilini apararaq ifa etməsinə və daha dərinlən anlamasına imkan yaradır ki, bu da nəticədə tələbələrin ümumtəhsil məktəbində gənc nəslin estetik tərbiyəsinə dair gələcək fəaliyyətlərində aldığı bilik və bacarıqları uğurla tətbiq etmələrinə şərait yaradır.

Ali məktəblərdə təhsil aldıkları dövrdə tələbələr yüksək intellektə və praktiki təcrübəyə malik olan müəllimlərdən xor partituraların oxunuşuna dair texniki və bədii ifaçılıq vərdislərini əldə etməlidir. Yaxşı müəllim klassik ənənələrə söykənərək eyni zamanda öz fəaliyyətini yeni pedaqoji texnologiyalar əsasında qurur. Xəlqilik, daim yeniliyin axtarışı, real həyatla bağlılıq – bütün bunlar klassik ifaçılıq ənənəsinin səciyyəvi xüsusiyyətlərindəndir.

Bu baxımdan musiqi müəllimlərinin hazırlanmasında, xor musiqisinə dair bilik və bacarıqların əldə edilməsində «Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənninin əhəmiyyəti çox böyükdür. Tələbələrə Azərbaycan və Avropa bəstəkarlarının xor əsərləri ilə tanış olmaqla bərabər, onların partiturasını üzdən oxumaq kimi vacib bacarıq və vərdisləri bu fənn vasitəsilə aşılır.

1.3. «Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənninin məqsədi

«Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənninin məqsədini tələbələrə xor partituraları haqqında zəruri anlayış və biliklərin aşılması, bundan əlavə praktiki olaraq müxtəlif növ xor partituralarını piano arxasında üzdən ifa etmə (oxuma) bacarığı təşkil edir.

Hər bir fənn müəllimi, o cümlədən də musiqi müəllimi, öz fənninin imkanları çərçivəsində şagirdlərin fəallaşdırılması, onların bacarıq və qabiliyyətlərinin, müstəqil və tənqidi təfəkkürlərinin inkişafı, onların vətənə və cəmiyyətə faydalı olması üçün hansı vasitələrdən istifadə edəcəyi haqda dərinlən düşünməlidir. Bu nöqtəyi nəzərdən tələbələrdə xor partituraları barədə ümumi təsəvvürün formalaşması və onları üzdən oxuma bacarığı gələcək məktəb fəaliyyətində aldığı bilik və bacarıqların səmərəli və yaradıcı şəkildə tətbiq etməyə imkan yaradır.

«Xor partiturasının oxunuşu» kursunun başlıca məqsədi gələcəyin musiqi müəllimlərinin peşə fəaliyyətlərində zəruri olan bacarıqların aşılmasıdır, onlarda xor musiqisi nümunələrini təhlil və ifa etmə bacarığını əldə etməkdir. Praktiki baxımdan gələcəyin musiqi müəllimi zəngin azərbaycan və xarici klassik xor musiqisi irsindən dərslərdə məharətlə istifadə etməyi bacarmalı və onu təbliğ etməlidir.

1.4. «Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənninin vəzifələri

«Xor partiturasının oxunuşu» kursunun başlıca vəzifəsi gələcək musiqi müəllimlərini zəngin azərbaycan və dünya xor musiqi ilə tanış etmək, partituraları üzdən oxumaq sahəsində zəruri bilik və bacarıqları aşılamaq, müxtəlif pedaqoji-praktiki məsələlərin həllində onlara köməklik göstərməkdir.

«Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənninin digər bir vəzifəsi də dövlətin yürütdüyü təhsil siyasətinə müvafiq yüksək səviyyəli musiqi müəllimlərini yetişdirməkdən ibarətdir. Müasir dövrün imkanlarından, informasiya-kompüter texnologiyalarından, yeni təlim metodlarından yararlanana bilən, xor musiqisi və ifaçılığı sənətini gənc nəslə maraqlı

formada çatdırmağı bacaran kadrların hazırlanması da bu fənnin qarşısında duran vəzifələrdəndir.

Təlim prosesində öyrənənin şəxsiyyətinə hörmətlə yanaşan, onu ön planda tutan, müəllim-şagird münasibətlərini uğurla qura bilən, dövlətin təhsil sahəsində qoyduğu məsələləri əzmlə həll edə bilən, təlimi verilən tələblər baxımından düzgün təşkil edə bilən, şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsini müasir metodla apara bilən, nəticələri düzgün təhlil edən və obyektiv qərarlar qəbul edən müasir musiqi müəlliminin hazırlanması da «Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənninin vəzifələri aşağıdakılardır:

- Tələbələrdə musiqi zövğünün, musiqi düşüncəsinin, müstəqil təfəkkürün inkişaf etdirilməsi;
- Tələbələr tərəfindən xor partituralarının yaranması və inkişafına dair biliklərin əldə olunması;
- Tələbələrdə xor partituralarının növləri, orada istifadə edilən şərti işarələr barəsində anlayışlarının formalaşdırılması;
- Ümumtəhsil məktəblərində vokal-xor işini yüksək peşəkarlıq və yaradıcılıqla həyata keçirmək üçün tələbələrdə partituranın üzdən asanlıqla oxunuşu vərdişlərinin formalaşdırılması;
- Tələbələrdə xor əsərlərinin hərtərəfli təhlili bacarığının inkişaf etdirilməsi: buraya tarixi təhlil, poetik məzmunun təhlili, əsərdə işlənən ifadəlilik vasitələri və interpretasiya metodları daxildir;
- Tələbələr tərəfindən xor əsərlərinin partiturasının fortepianoda ifası, xor partiyalarını üfüqi və şaquli şəkildə oxuma bacarığına yiyələnmələri;
- Tələbələrdə gələcək fəaliyyətləri üçün zəruri olan repertuar ehtiyacının toplanması.

II. «Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənninin məzmunu

2.1.Fənn üzrə təlim nəticələri

«Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənninin öyrənilməsini başa vurmuş hər bir magistr aşağıdakı təlim nəticələrini əldə etməlidir:

- Xor partiturası yazılışının yaranması və inkişafı tarixini bilməli, xor partiturasının quruluşu haqqında ümumi təsəvvürü olmalıdır;
- müxtəlif xor partituralarının növləri haqqında anlayışı olmalıdır;
- xor partiturası üzərində iş aparmağı, annotasiyanın yazılış qaydalarını, applikaturanı, fortepianoda ifa zamanı xor partituralarının sadələşdirilməsi üsullarını bilməlidir;
- xor əsərləri haqqında ümumi məlumatı olmalı, onların ədəbi mövzusu, nəzəri-musiqi və vokal-xor təhlilini apara bilməlidir, xor əsərlərinin quruluşu haqqında ilkin bilikləri nümayiş etdirməlidir;
- tanış olmayan partituranın vərəqdən (üzdən) oxunuşu vərdişini əldə etməlidir;
- müasir məktəb sistemində aldığı bilik və bacarıqlardan bəhrələnərək, dərslərdə xor musiqisi nümunələrindən səlis və mükəmməl şəkildə istifadə edə bilməlidir.

2.2. Məzmun xətləri, onların əsaslandırılması və ümumi təlim nəticələri

Tədrisi nəzərdə tutulan fənn üzrə məzmun xətlərinin müəyyənləşdirilməsi fənnin məzmununun daha aydın təsviri və təlim nəticələrinin sistemləşdirilməsini təmin edir.

Nəzərdə tutulan təlim nəticələtinə nail olmaq üçün musiqi müəllimi hazırlığında «Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənni üzrə aşağıdakı məzmun xətləri müəyyən edilmişdir:

2.2.1. Xor partiturası haqqında ümumi anlayış.

2.2.2. Xor partiturası üzərində iş və annotasiyanın təxmini planı.

2.2.3. Partituraların fortepiano arxasında üzdən oxunuşu.

2.2.1. Xor partiturası haqqında ümumi anlayış

XV-XVI yüzilliklərdə çoxsəsli oxunuş mədəniyyətinin inkişafı, çoxsəsli xor əsərlərinin vokal partiyalarının daha çox müstəqillik əldə edilməsi ilə yeni, daha mükəmməl not yazılışı növlərini tələb edirdi. Musiqi əsərlərinin yazısı sistemi məhz bu dövrə təsadüf edir və partitra kimi adlanır. İtalyan sözü olan “partitura” sözün tam mənasında “bölünmə”, “təşkil olunma” deməkdir. Tarixən vokal-xor musiqisində yaranan partitura yazısı daha sonralar müxtəlif növ instrumental ansambl və orkestr heyətlərin musiqisində də özünə yer tapmışdır.

Xor partiturası dedikdə xor musiqisinin elə növ not yazısı nəzərdə tutulur ki, burada vokal partiyalar ayrı-ayrı sətirlərdə, biri digərinin üzərində, xor ifaçılarının eyni vaxta səsləndikləri müvafiq notlar isə vahid şaquli vəziyyətdə yerləşdirilir. Partituranın ayrı-ayrı sətirlərindəki xor partiyalarının yazılışı xor əsərində səslənən hər bir səsin hərəkətini aydın şəkildə görməyə yardım edir. Partiturada not quruluşunun birinin digərin üzərində yerləşdirilməsi isə bütün xor partiyalarının eyni zamanda vəhdətdə sezməyə imkan yaradır.

Xor partituraların yazılış üslubu zamanla dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Nəticədə müasir partitura keçmişdəkindən gözəcarpacaq dərəcədə fərqlənir. Dirijorun müxtəlif dövrlərdəki xor ədəbiyyatı ilə tanışlığının mümkünlüyü üçün o, müasir partitura sistemini bilməklə yanaşı qədim yazıların xüsusiyyətlərinə də dərinlən yiyələnməlidir.

A capella ifası üçün yazılan əsərlərlə yanaşı xor musiqisi ədəbiyyatı külli miqdarda müşayiətli xor əsərləri ilə zəngindir. Uşaq xoru üçün yazılan əsərlər adətən fortepiano vasitəsilə müşayiət edilir. Bəzən xor əsərləri eyni zamanda iki, üç alətlə müşayiət olunur. Xor əsərləri həm də çox iri olmayan instrumental ansambların köməyi ilə müşayiət edilə bilər. Nəhayət, xor simfonik orkestrin müşayiətilə də səslənə bilər, məsələn oratoriya, kantata və yaxud opera xorlarında. Qeyd etdiyimiz bütün hallarda instrumental müşayiət həmişə xor partiyalarına uyğun yazılır.

İstənilən vokal musiqisi növü kimi xor əsərləri də ədəbi mövzu ilə bağlı olur. Mətnin mövcudluğunu notların özünəməxsus şəkildə

qruplaşdırılması müəyyən edir. Məsələn, əgər instrumental musiqidə liqalar yalnız musiqi frazalarını birləşdirsə, vokal-xor əsərlərində liqalar həm də mətn hecalarını birləşdirir.

Tələbə:

- Xor partituraların yaranması və inkişafı tarixini öyrənir;
- xor partituraların müxtəlif yazılış üslubları barəsində bilikləri nümayiş etdirir; dəyərləndirməyi bacarır;
- müşayiətli xor əsərlərinin partituralarını öyrənir;
- müxtəlif xor partituralarında mətnin yazılışı xüsusiyyətlərini bilir;
- dirijorun müasir partitura sistemini bilməklə yanaşı qədim yazıların xüsusiyyətlərinə də dərinlən öyrənməsinin vacibliyini dərk edir;
- gələcəyin musiqi müəllimi üçün vacib olan bütün musiqi nəzəri fənlər üzrə kompleks şəkildə biliklərə yiyələnmə məsələsindən xəbərdardır;
- aldığı biliklərin gənc nəslin təlim-tərbiyə prosesi ilə uzlaşdırmağı bacarır;

2.2.2.Xor partiturası üzərində iş, partituraların təhlili və üzdən oxunuşu üsulları.

Xor partiturasının mənimsənilməsi zamanı müəllifin yazısına yüksək məsuliyyət və hörmət hissləri ilə yanaşı əsərin təxmini, oxşar ifasına yol vermək olmaz. Təhsil aldıkları müddətdə magistrantlar partituranı bir əllə (sadə vəziyyətdə) çalmağı mənimsəməlidir. Ən vacib məqmlardan biri applikatura məsələsidir ki, burada əsərin ifası zamanı barmaqların klaviatura üzərində rahat və səmərəli yerləşməsi nəzərdə tutulur.

Partituranın ifası zamanı bir əldə iki, bəzən isə daha çox səslərin cəmləşməsi kimi hallar olur. Bu hal barmaqların sanki bölünməsinə gətirib çıxarır: məsələn sağ əlin 1 və 2-ci barmaqları aşağı səsləri, qalanları isə yuxarı səsləri ifa edir (sol əl bunun əksinin edir). Əsas məqmlardan biri də sağ və sol əllər arasında not məzmununun müəyyənləşdirilməsidir. Rahat applikaturanın müəyyən olunması həm

partituranın ifasını texniki cəhətdən sadələşdirir, həm də onun xarakterinə təsir göstərir.

Uşaq və qadın xor partituraların mənimsənilməsi zamanı səslərin sayından asılı olmayaraq soprano partiyasını sağ, altların partiyasını isə sol əllə ifa olunması məsləhət görülür. Kişi xoru üçün yazılan partituralar da buna bənzər şəkildə ifa olunur: tenorlar partiyası sağ, baslar isə sol əllə.

Əksər hallarda xor partiturasının fortepianoda tam dəqiqliklə ifası mümkündür. Lakin bəzi hallarda səmərəli applikaturanın seçilməsinə baxmayaraq fortepianoda xor partiturasının tam dəqiq ifası qeyri mümkündür. Belə əsərlərin fortepianoda ifa olunması üçün not məzmununda bəzi dəyişikliklərin aparılması məcburiyyəti ortaya çıxır. Bu məsələni düzgün həll etməsi yolları tapmalıdır, çünki bütün sadələşdirmələr heç də uğurlu nəticələr vermir. Ən başlıcası odur ki, əsərin məğzini, mənasını poza bilən hallara yol verilməməlidir (melodiyanın və ya harmoniyanın dəyişdirilməsi, pozulması).

Magistrant xor partiturasının fortepianoda ifasından öncə əsər haqqında dolğun məlumat toplamalıdır. Bunun üçün o əsərin annotasiyasını yazmalıdır. Annotasiyanın təxmini qısa planı aşağıdakı kimi olmalıdır:

1. Partituranın yazılışı növünün və ifaçılar heyətinin ayırd edilməsi və ifadəlilik vasitələrinin müəyyənləşdirilməsi;
2. Forteapianoda ifa üçün xor partiturasının sadələşdirilməsi üsullarının müəyyən edilməsi;
3. Bəstəkar və şair haqqında qısa məlumat;
4. Xor əsərində poetik mövzunun istifadə olunması dərəcəsinin (tam və ya qismən) müəyyənləşdirilməsi;
5. Ədəbi və musiqi mövzuları arasında uyğunluğun müəyyən olunması;
6. Əsərin nəzəri-musiqi materialının təhlili: harmoniya, səsaparıcılığı, faktura, lad-tonal, ritm və metr xüsusiyyətləri, temp və onun dəyişməsi;
7. Əsərin vokal-xor təhlili: bütövlükdə xorun və ayrı-ayrı partiyaların diapazonu, tessitura şərtləri, xor əsərinin ansambl xüsusiyyətləri,

solo və müşayiətin əsas tematik materialının təşkili, ədəbi və musiqi frazirovkasının əlaqəsi, ondan asılı olan sezuların yerləşdirilməsi, müxtəlif tembr effektlərinin mövcudluğu, nəfəs dəyişmənin xüsusiyyətləri və s.

8. Mənimsənilən xor əsərinin bədii-ideya məzmununun, nəzəri-musiqi və vokal-xor təhlilinin əsasında ifa üslubunun müəyyənləşdirilməsi.

Tələbə:

- Xor partiturasının mənimsənilməsi zamanı müəllifin yazısına yüksək məsuliyyət və hörmətlə yanaşmanın vacibliyini dərk edir;
- ifa etdiyi xor partiturasının düzgün applikaturasını müəyyən etməyi öyrənir;
- sağ və sol əllər arasında not məzmununu müəyyənləşdirməni öyrənir;
- mürəkkəb xor partituraların fortepianoda ifa olunması üçün not məzmununda bəzi dəyişikliklərin düzgün aparılması yollarını axtarır;
- xor partiturasının ifası zamanı əsərin məğzini, mənasını poza bilən hallara yol vermir;
- xor partiturasının fortepianoda ifasından öncə onun barəsində dolğun məlumat toplanmasına (annotasiya) önəm verir;
- xor partiturasının nəzəri-musiqi təhlilini aparır;
- xor partiturasının vokal-xor təhlilini aparmağı bacarır;
- xor əsərinin bədii-ideya məzmununu dərk edir;
- xor partiturasının fortepianoda ifa üslubunu müəyyənləşdirməyi bacarır;
- partitura üzərində işin nəzəriyyəsinə öyrənir.

2.2.3.Partituraların fortepiano arxasında üzdən oxunuşu.

Praktiki işində musiqi müəllimi tez-tez partituraların fortepianoda hazırlıqsız ifa olunması kimi hallarla rastlaşır. Bununla əlaqədar “üzdən oxuma” vərdişinin əldə edilməsi «Xor partiturasının oxunuşu» kursunun

vacib sayılan məsələlərindəndir. Mənimsənilmənin adi növündən fərqli olaraq üzdən oxuma zamanı əsas məqsəd tanış olmayan partituranı əvvəldən axıra kimi ifa etmək və bu prosesdə verilən musiqi əsərinin bədii məzmununu ümumilikdə hasil etməkdən ibarətdir. Təbii ki, üzdən oxuma zamanı hər şeyə tam dəqiq, dolğun olaraq heç də həmişə nail olunmasa da, lakin buraxılan ayrı-ayrı səhvlər xor əsərinin məzmununun açıqlanmasına mane törətmədikdə bunu məqsədə çatmış hal kimi qiymətləndirmək olar.

Tanış olmayan partituranın üzdən oxunuşuna başlamazdan öncə onunla nəzəri tanış olmaq vacibdir: xorun tərkibini, əsas tonallığı, tempi, ritmik xüsusiyyətləri müəyyənləşdirmək və fikri xor fakturasının xassələrinə yönəltmək lazımdır. Ədəbi məzmunla tanış olduqdan sonra frazaların sərhədlərini qeyd etmək və daha əhəmiyyətli sayılan sezuraların yerlərini müəyyənləşdirmək labüd sayılır. Bu cür nəzəri tanışlıq çox az vaxt aparır və sonradan fortepianoda partituranın üzdən ifasını daha şüurlu və özünəinamlı edir.

Forteriano arxasında iş zamanı tələbə klaviaturada əllərinin vəziyyətini müəyyənləşdirmək üçün tez-tez çalğıya ara verir. Bu cür hal hərəkətlərin arzuolunmaz ləngiməsinə gətirib-çıxarır. Ona görə üzdən oxunuş zamanı klaviaturaya nəzər salmanı azaltmaq və bütün diqqəti tanış olmayan məzmunla yönəltmək lazımdır. Bu zaman səlis, lakin sadə applikaturadan istifadə etmək məsləhət görülür.

Tanış olmayan xor partiturasının üzdən oxunuşu vərdişlərinin əldə edilməsi «Xor partiturasının oxunuşu» kursunun lap əvvəlindən sistematik olaraq iş aparılmasını tələb edir. Kursun əvvəlində sadə, yalnız uşaq və qadın xoru üçün yazılmış *a capella* əsərlərinin partituralarının mənimsənilməsi məsləhət görülür, çünki burada xor partiyaları eyni açarda yazılır və onların diapazonu çox da yüksək deyil. Tədricən daha mürəkkəb partituraların üzdən oxunuşuna keçmək lazımdır: kişi xorları, qarışıq tərkibli xorlar, müşayiətli xorlar, solist və xor üçün yazılmış partituralar.

Tələbə:

- tanış olmayan partituranın ifası zamanı musiqi əsərinin bədii məzmununu ümumilikdə hasil etməyin yollarını axtarır;
- əsərin məğzini, mənasını poza bilən hallara yol vermir;
- tanış olmayan partituranın üzdən oxunuşuna başlamazdan öncə onunla nəzəri tanış olmağın vacibliyini dərk edir;
- partituranın üzdən oxunuşuna başlamazdan öncə əsərin hansı xor tərkibi üçün yazıldığını müəyyən etməyi bacarır;
- üzdən oxuyacağı əsərin tonallığını, ölçüsünü, ritmik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir;
- səlissə, lakin sadə applikaturadan istifadə etməyi bacarır;
- sadə xor partituralarından başlayaraq tədricən daha mürəkkəb partituraların üzdən oxunuşu üsullarını öyrənir;
- müşayiətsiz həmcins qadın və ya uşaq xor partituralarını üzdən oxuyur;
- müşayiətsiz həmcins kişi xor partituralarını üzdən oxuyur;
- müşayiətsiz qarışıq xor partituralarını üzdən oxuyur;
- müşayiətli xor partituralarını üzdən oxuyur.

III.Məzmun standartları

«Xor partiturasının oxunuşu» seçmə fənnini öyrənəndən sonra magistrantlar qeyd olunan məzmun xətlərinə müvafiq bilik və bacarıqları nümayiş etdirirlər:

3.1. Xor partiturası haqqında ümumi anlayış

3.1.1.Partituraların yaranması və inkişafı tarixi bəzəndə məlumatı var, xor partituraların müxtəlif yazılış üsullarını bilir, müxtəlif xor partituralarında mətnin yazılış xüsusiyyətlərini fərqləndirə bilir.

- 3.1.1.1 Partituraların nə zaman və harada yarandığı haqda bilikləri nümayiş etdirir.
- 3.1.1.2. Partituralar barəsində ümumi anlayışı var.
- 3.1.1.3. Partiturada not quruluşunun qaydalarını bilir.
- 3.1.1.4. Müşayiətli və a capella xor əsərlərinin oxşar və fərqli cəhətlərini təhlil edir.
- 3.1.1.5. Qədim partitura yazılarının xüsusiyyətlərini dərindən öyrənir.
- 3.1.1.6. Mətnin notların altında özünəməxsus şəkildə qruplaşdırılması xüsusiyyətlərini izah edir.

3.2. Xor partiturası üzərində iş, partituraların təhlili və üzdən oxunuşu üsulları.

3.2.1. İfa etdiyi partituranın düzgün applikaturası barəsində məlumatı var, sağ və sol əllər arasında not məzmununu müəyyən-ləşdirə bilir, bəzi partituralarda dəyişiklikləri düzgün apara bilir, partitura barəsində dolğun məlumatı var, partituranın tam təhlilini apara bilir.

- 3.2.1.1. Xor partiturasının quruluşu haqqında ilkin bilikləri nümayiş etdirir.
- 3.2.1.2. İfa etdiyi partitura barəsində dolğun məlumat toplayır.
- 3.2.1.3. Xor partiturasının nəzəri-musiqi və vokal-xor təhlilini aparmağı bacarır.
- 3.2.1.4. İfa etdiyi partituranın düzgün applikaturasını müəyyən-ləşdirə bilir.
- 3.2.1.5. Sağ və sol əllər arasında not məzmununu müəyyən-ləşdirməyi bacarır.
- 3.2.1.6. Lazım olduğu halda bəzi partituralarda düzgün şəkildə dəyişiklik-ləri aparmağı bacarır və əsərin mənasının pozulmasına yol vermir.

3.3. Partituraların fortepiano arxasında üzdən oxunuşu.

3.3.1. İfa etdiyi partituranın üzdən oxunuşuna başlamazdan önce onunla nəzəri tanış olur: hansı xor tərkibi üçün olduğunu, tonallığı, ölçüsünü, tempini, ritm xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir; səlis və sadə applikaturadan istifadə etməyi bacarır; sadədən mürəkkəbə qədər hər növ xor partituralarını ifa etməyi bacarır.

3.3.1.1. Xor partiturasının fortepianoda ifa üslubunu müəyyənləşdirməyi bacarır.

3.3.1.2. Səlis və sadə applikaturadan istifadə edə bilir.

3.3.1.3. Üzdən oxuyacağı əsərin hansı xor tərkibi üçün olduğunu, tonallığını, ölçüsünü, ritmik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirməyi bacarır;

3.3.1.4. Müşayiətsiz həmcins uşaq və ya qadın xor partituralarını üzdən oxumağı bacarır.

3.3.1.5. Müşayiətsiz həmcins kişi xor partituralarını üzdən oxumağı bacarır.

3.3.1.6. Müşayiətsiz qarışıq xor partituralarını üzdən oxumağı bacarır.

3.3.1.7. Müşayiətli xor partituralarını üzdən oxumağı bacarır.

3.4. Məzmun xətlərinin saatlar üzrə bölgüsü

N	Bölmənin adı	Mövzuların adı	Müha-zirə	Fərdi məşğələ
I semestr				
1.	Xor partiturası haqqında ümumi anlayış.	1.1. Partitura yazılışının yaranması. Xor partiturasının quruluşu. Xor partituraların növləri. Xor partiturasında ədəbi mövzunun yazılışı.	2	–
Cəmi:			2	0

2.	Xor partiturası üzərində iş, partituraların təhlili və üzdən oxunuşu üsulları.	2.1. Partituralarda müxtəlif göstəricilər. Applikatura. Sağ və sol əllər arasında partitura səslərinin təşkili. Xor partituraların sadələşdirilməsi üsulları. Xor partiturasının təhlili.	2	–
		2.2. Partituraların üzdən oxunuşu üsulları. Tədris materialının planlaşdırılması sistemi.	2	–
Cəmi:			4	0
3.	Partituraların fortepiano arxasında üzdən oxunuşu	3.1. Xor partiturasının fortepianoda ifa üslubunun öyrədilməsi.	–	2
		3.2. Müşayiətsiz həmcins uşaq və ya qadın xor partituralarının üzdən oxunuşu.	–	2
		3.3. Müşayiətsiz həmcins kişi xor partituralarının üzdən oxunuşu.	–	2
		3.4. Partituralarda bir səsi çalaraq, o birinin oxunuşu üsulları.	–	2
		3.5. Müşayiətsiz qarışıq xor partituralarının oxunuşu.	–	2
		3.6. Partiturada eyni vaxta bir səsi oxuyaraq, digərlərini müşayiət etmək.	–	2
		3.7. Müşayiətli həmcins uşaq və ya qadın xor partituralarının oxunuşu.	–	2
		3.8. Müşayiətli həmcins kişi xor partituralarının üzdən oxunuşu.	–	2
		3.9. Müşayiətli qarışıq xor partituralarının oxunuşu.	–	2
		3.10. Müşayiəti ifa edərək xor partiturasında səslərin ayrı-ayrılıqda ifası	–	2

	3.11.Partituralarda bir səsdən digərinə keçidin aşılması.	–	2
	3.12. Təqdim edilən xor partiturasında poetik məzmunun və müəlliflərin araşdırılması.	–	2
	3.13.İfa olunan partituraların nəzəri təhlili.	–	2
	3.14.İfa olunan partituraların vokal-xor təhlili.	–	2
	3.15.Xor partituraların tam dolğun yekun təhlili.	–	2
	3.16.Verilən xor partiturasını 1ton yuxarı və aşağı transpozisiya etmək.	–	2
	3.17.Təqdim olunan xor partiturasını 1ton aşağı transpozisiya etmək.	–	2
	3.18.Təqdim olunan xor partiturasını ½ ton yuxarı transpozisiya etmək.	–	2
	3.19.Təqdim olunan xor partiturasını ½ aşağı transpozisiya etmək.	–	2
	3.20. Keçilən mövzuların təkrarı.	–	1
	Cəmi:	0	39
	Ümumi cəmi:	6	39

IV.Təlim strategiyaları

4.1. «Xor partituraların oxunuşu» seçmə fənninin təliminin təşkili mexanizmi

«Xor partituraların oxunuşu» seçmə fənni ali təhsilin magistr pilləsində musiqi müəllimlərinin hazırlığı üçün nəzərdə tutulmuşdur. Magistr tədris planında fənnin tədrisinə 1 kursun I semestrində tədris olunması nəzərdə tutulur. Fənnin tədrisi üçün 45 saat (6 saat mühazirə və 39 s. məşğələ) nəzərdə tutulur.

4.1.1. Fəaliyyət istiqamətləri:

- problemin həlli;
- mühakimə yürütmə və əsaslandırma;
- ünsiyyət;
- tədqiqətmə;
- tətbiqətmə.

4.2. Pedaqoji prosesin təşkili prinsipləri.

Pedaqoji proses (dərs) qarşıya qoyulmuş məqsədə nail olmaq üçün müəllimin aparıcı rolu sayəsində tələbənin bir mütəxəssis kimi fəaliyyətə hazırlanmasında aşağıda göstərilən prinsiplər əsasında qurulur:

1. Pedaqoji prosesin tamlığı. Pedaqoji prosesdə təlim məqsədlərinin (öyrədici, tərbiyəvi, inkişafetdirici, maarifləndirici, praktik) reallaşdırılması kompleks şəkildə həyata keçirilir, onun zəminində də məzmun, metod və vasitələri müəyyənləşdirilərək müəllim və şagird fəaliyyətini əhatə edir.

2. Təlimdə bərabər imkanların yaradılması. Pedaqoji proses təlimdə bütün magistrantlara eyni şərait yaratmaqla onların potensial imkanlarından maksimum istifadə edir, eyni tələblərdən çıxış edir, gələcək musiqi müəllimlərinin peşakar hazırlanmasında güzəştlərə yol vermir.

3. Tələbəyönümlülük. Pedaqoji proses tələbənin məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürünün inkişaf etdirilməsi, mənimsədiyi informasiyanı səmərəli şəkildə həyata keçirə bilməsinə xidmət etməklə yanaşı, onun tələbat və ehtiyaclarını nəzərə almaqla təşkil edilir. Pedaqoji prosesin tələbəyönümlü istiqamətdə qurulması ona öyrənməyi öyrətmək bacarığının aşılmasını təmin edir.

4. İnkişafyönümlülük. Pedaqoji proses daima tələbənin tədqiqatçı, yaradıcı, axtarışda olan mütəxəssis kimi hazırlanmasına yönəldilir, ona

öz üzərində çalışmağın, özünətəhsilin fasiləsiz olaraq davam etdirilməsinin vacibliyini və əhəmiyyətini qavradır. Müəllim müasir təhsil konsepsiyalarını bilməklə tədris etdiyi fənnin məqsədlərini aydın izah edir. Bunun üçün lazım olan tədris materiallarını müəyyənləşdirir, tələbələrə müzakirəyə cəlb edir, müstəqil düşünmə və fikir yürütmə qabiliyyətlərinin inkişaf etdirir və rəğbətləndirir.

5. Fəaliyyətin stimullaşdırılması. Pedaqoji proses müəllim və tələbə arasında qarşılıqlı fəaliyyət və əməkdaşlığa əsaslandığı üçün müəllim tərəfindən stimullaşdırma tələbənin uğurlarını dəyərləndirməklə onu daha yüksək təlim nəticələrinə istiqamətləndirilməsini təmin edir. Tələbə gələcəyin mütəxəssisi kimi bazar iqtisadiyyatın ən ağır tələbi olan rəqabətə tab gətirmək üçün dərin biliklərə, yüksək səviyyəli bacarıqlara və çevik düşüncəyə yiyələnməyə şəxsi stimül göstərir.

6. Dəstəkləyici mühitin yaradılması. Pedaqoji proses müasir maddi-texniki baza ilə təchiz edilir, demokratik və humanitar prinsiplər əsasında sağlam mənəvi-psixoloji mühitdə təşkil edilir. Həm müəllimlərin, həm də tələbələrin maraq və ehtiyaclarının təmin edilməsi, təlimin səmərəliliyinin yüksəldilməsi üçün zəmin yaradır.

7. Təlim fəaliyyəti ilə elmi axtarışların qarşılıqlı əlaqəsi. Magistrantlar təlimin ilk mərhələlərindən müəllimin rəhbərliyi altında elmi axtarışlara cəlb edilir, müxtəlif səviyyəli məqalələrlə çıxış edir, sərbəst işləri üzərində tədqiqat aparır.

8. Pedaqoji prosesin magistrantların gələcək peşəsi ilə əlaqələndirilməsi. Pedaqoji proses təlimin elmi işlə əlaqələndirilməsi, tədris olunan fənnin peşə istiqamətində qurulması və gələcəyin musiqi müəlliminin praktiki olaraq hazırlanmasını təmin edir. Tələbələr burada aldığı bilik və bacarıqları əvvəl ümumtəhsil məktəblərində pedaqoji təcrübədə sınaqdan keçirir, sonralar isə öz müəllim fəaliyyəti zamanı daha da zənginləşdirir.

4.3. Təlimin təşkilinin forma və üsullarının təkmilləşdirilməsinə dair tövsiyələr.

Müasir dövrdə təlim prosesində tələbələrin təşəbbüskarlığını artıran, yaradıcı təxəyyülünü inkişaf etdirən, tədqiqatçılıq keyfiyyətlərini formalaşdıran, vərdiş və bacarıqlarını genişləndirən dərslərə üstünlük verilir. Ənənəvi tədrislə yanaşı zamanın tələblərinə cavab verən qeyri-standart dərslərə: dərs-lektoriya, dərs-müzakirə, dərs-disput, dərs-yarış, dərs-konsert kimi yeni pedaqoji texnologiyaları, müasir təlim yanaşmalarını və multimediya texnologiyalarını özündə əks etdirən müasir formalı dərslərə geniş yer verilməlidir. Təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi baxımından əhəmiyyətli olan müasir fəal metodlardan (inteqrativ, interaktiv, dialoq, lahiyələr, fərdi iş-tədqiqat və s.) istifadə isə yaradıcı fəaliyyətə əsaslanaraq tələbələrin tənqidi və məntiqi tərəkümlərini inkişaf etdirir, idrak proseslərini aktivləşdirir və təhsilin mütəhərrikiyini təmin edir. Müəllim və tələbənin əməkdaşlıq şəraitində qarşılıqlı əlaqəsi, qarşılıqlı fəaliyyət göstərməsi zəruri hesab edilir. Müasir fəal metodların istifadəsi pedaqoji prosesi tədqiqat prosesinə çevirir ki, bu da tələbəyə səmərəli, sərbəst, yaradıcı düşünmə üçün şərait yaradır. «Xor partituraların oxunuşu» seçmə fənninin tədrisi zamanı hər bir konkret dərs üzrə müəllimə hansı təlim formasından və metodlardan istifadə edilməsi üçün tam sərbəstlik verilməlidir.

Müəllimlə məsləhət də magistrantın ümumi nailiyyət səviyyəsinə böyük təsir göstərir. Məsləhət saatlarında aşağıdakı işlər görülür:

- Seminar məşğələlərində mübahisəli hesab edilən məsələlər ətrafında söhbətlər aparılır.
- Oxunması təklif olunan tədris materialları ilə bağlı müzakirələr edilir.
- Sərbəst işlərin mövzularının seçilməsi, işlənməsi və təhvilə ilə bağlı məsələlərə baxılır.
- Sərbəst işlərin təqdimatının məzmunu və forması ilə bağlı tövsiyələr alınır.
- Xor musiqisi nümunələrinin ifa üslubu araşdırılır və müzakirə olunur.

4.4. «Xor partituraların oxunuşu» seçmə fənninin tədrisi zamanı istifadə olunan forma və metodlar.

Tədrisi nəzərdə tutulan bu kurs üzrə təlimin təşkili üçün bir sıra təlim strategiyaları və təlim fəaliyyətləri nəzərdə tutur:

Mühazirə – ilkin məlumatların verilməsi formasıdır, ali məktəbdə öyrənənlər fənnin ən vacib məsələləri ilə bağlı heç bir təsəvvürə malik olmadıqda, onlara zəruri biliklərin çatdırılmasında yardımçı metoddur. Mühazirələr müəllimin nitqini müşayiət edən mətn üzrə Power Point proqramında xüsusi hazırlanmış slaydlarla müşayiət olunur. Belə olan halda dərs artıq quru mühazirə formasından müasir canlı *lektoriya* formasına çevrilir. Bucür yanaşma həm mövzu barəsində vizual məlumatın alınmasını təmin edir, həm də məlumatların öyrənənlər tərəfindən daha da yaxşı mənimsənilməsinə xidmət edir.

Məşğələ – mühazirə kursundan sonra keçirilən təlim formasıdır. Burada magistrantların aldıkları nəzəri biliklər praktiki şəkildə fortepiano arxasında çalınıb oxunmaqla möhkəmlənir. Bir çox hallarda müəllim kompüter və ya xüsusi aparatura vasitəsilə müxtəlif xor musiqisi nümunələrini tələbəyə dinlətdirir. Müəllim tələbə ilə birgə xor partituralarının hər konkret halda ifa üslubunu araşdırır, səlis və rahat applikatura seçimini aparır, sonra magistrant onları yüksək bədii səviyyədə ifa edir. İfa olunan hər növ partituraların nəzəri-musiqi və vokal-xor təhlilini aparır.

Tədqiqat – fənnin tədrisində vacib metodlardan biridir. Buraya həm dərs şəraitində müəllimin tələbə ilə birgə qarşılıqlı araşdırmaları, həm də ən vacib olan tələbənin müstəqil apardığı sərbəst işləri daxildir. Sərbəst işlərin üzərində çalışarkən tələbə müstəqil araşdırma aparmağı, maraqlı və az məlum olan faktları yığmağı öyrənir, yəni onda tədqiqatçı keyfiyyətləri və yaradıcı müstəqillik formalaşır.

Dialog-müzakirə – fənnin təliminin təşkilində mühüm yer tutan metoddur. Onun vasitəsilə təlim zamanı müxtəlif fikir mübadiləsi üçün şərait yaranır, bu da dərsin maraqlı canlı formada keçməsinə təmin edir. Müzakirə zamanı bəzi məsələlərə dair ilkin məlumatlar yada salınır,

təsəvvürlər qurulur, arqumentlər irəli sürülür və təhlil olunur, mühakimələr yürüdüür. Bu metoda yaxın olan *disput* metodunu da göstərmək olar, lakin burada fikir mübadiləsi daha gərgin keçir və müxtəlif fikirlərin arqumentasiyası daha əsaslı, real faktlara söykənən olmalıdır.

Dərs-konsert – belə təlim formasıdır ki, burada tələbə artıq yaxşı mənimsədiyi bacarıq və vərdişləri təkcə müəllim qarşısında deyil, həm də geniş auditoriya qarşısında nümayiş etdirir. Belə olan halda tələbədə özünə güvənmə, məsuliyyət hissləri, yaradıcı və təşkilati vərdişlər, geniş dinləyici auditoriyası ilə əlaqə yaratma bacarığı formalaşır. Konsertin semestrin axırında, yəni fənnin təliminin sonuna yaxın keçirilməsi daha məqsəduyğundur.

4.5. Fəndaxili və fənlərarası inteqrasiya (əlaqə)

Təhsil islahatlarının əsasını inteqrasiya prinsipi təşkil edir, çünki təbii əlaqələr ümumiləşdirilmiş biliklərin verilməsi üçün əlverişli şərait yaradır. “Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin Milli Kurikulu-mu”na əsaslanaraq magistrantların maraq və ehtiyaclarını nəzərə alaraq inteqrasiyanın aşağıdakı modelləri tətbiq olunur:

- fəndaxili əlaqə;
- fənlərarası əlaqə.

İnteqrasiyanın bu modeli iki yerə ayrılır: üfüqi və şaquli.

Fəndaxili inteqrasiya fənn üzrə məzmun xətləri arasındakı əlaqələri nəzərdə tutur və gələcək musiqi müəlliminin bilik və bacarıqlarının tamlıqla formalaşmasına şərait yaradır. Məsələn, 1-ci xətti (Xor partituraları haqqında ümumi məlumat) 2-ci xətlə (Xor partiturası üzərində iş, partituraların təhlili və üzdən oxunuşu üsulları) əlaqələndirmək biliklərin möhkəmlənməsi baxımından yaxşı nəticə verə bilər. Bu üfüqü əlaqədir.

Şaquli əlaqə isə standartların semestrlər və mərhələlər üzrə əlaqəsini təmin edir. “Xor partituraların oxunuşu” seşmə fənni bir semestr ərzində keçirildiyi üçün bu əlaqə forması burada əhəmiyyət kəsb etmir.

Fənlərarası inteqrasiya müxtəlif fənlər arasında məntiqi əlaqələrin qurulmasını nəzərdə tutur. Məsələn, “Xor partituraların oxunuşu” fənninin “Dirijorluq”, “Vokal”, “Xorşünaslıq”, “Əsas musiqi aləti(fono)” fənləri ilə inteqrativ əlaqəsi açıq-aşkar görünür. Bundan əlavə, məşğələlərdə “Musiqi tarixi”, “Musii formasının təhlili”, “Harmoniya”, “Polifoniya” fənlərilə də inteqrasiya baş verir, yəni adları çəkilən fənləri bilmədən “Xor partituraların oxunuşu” fənnini də mükəmməl bilmək qeyri mümkündür. Fənlər üzrə inteqrasiya təlim nəticələrinin əldə edilməsinə xidmət edir və təlim prosesinin səmərəliliyinin artırılmasını təmin edir. Nəzəri təlim praktiki məşğələ ilə əlaqəli şəkildə həyata keçirilir.

V. Magistrant nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi

5.1. Qiymətləndirmənin ümumi prinsipləri

Pedaqoji ali məktəb sistemində magistrantların nəaliyyətlərinin qiymətləndirilməsi ardıcıl və sistemli proses olub onun fəaliyyətinin ayrılmaz tərkib hissəsi kimi bilavasitə pedaqoji təhsilin keyfiyyətinin dəyərləndirilməsi və nəticə etibarlı ilə onun yüksəlməsinə xidmət edir.

Magistrantların nəaliyyətlərinin qiymətləndirilməsi aldıkları təhsilin keyfiyyəti və inkişafı haqqında müvafiq məlumatların toplanması və onların təhlili ilə müşayiət olunur.

Məlumatların toplanması məşğələ dərslərində frontal sorğuların, kollokviumların və auditoriyada müsahibələr aparılması ilə yoxlanılır. Eyni zamanda fənn kurikulumunun icra vəziyyətinin, tələbə və müəllimin fəaliyyətinin müşahidə edilməsi, qrup və fərdi jurnalların, imtahan cədvəllərinin və digər təhsil sənədlərinin təhlili və s. üsullarla həyata keçirilir. Seminar məşğələlərindəki fəaliyyəti öyrənənin ümumi nailiyyət səviyyəsinin 30%-ni təşkil edir. Qiymətləndirmə ilə bağlı məşğələlərdə aşağıdakı işlər görülür:

- Aparılan tədqiqatların (sərbəst iş) və fortepiano arxasında praktiki işinin nəticələrini, eləcə də oxuduqları tədris materiallarını əhatə

edən 10-15 dəqiqə müddətində (müxtəlif təkliflərin, sualların verilməsi və müzakirə də daxil olmaqla) yoldaşları qarşısında nümayiş etdirir.

- Xor musiqisi nümunələri araşdırılır və fortepiano arxasında ifa olunur.

Toplanmış məlumatlar tələbələrin fənnə münasibətini və onların nailiyyətlərini, professor-müəllim heyətinin hazırlıq səviyyəsini, kurikulumun məqsədəuyğunluğunu və s. əhatə edir.

Məlumatların təhlilinə görə aparılmış qiymətləndirmənin nəticələri Azərbaycanda pedaqoji təhsil siyasətinin qurulması və gələcək inkişaf perspektivlərinin müəyyənləşdirilməsi üçün mənbə hesab edilir.

Magistrantların nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi məqsədəuyğunluq, qarşılıqlı dəyərləndirmə, müvafiqlik və etibarlılıq, inkişafyönlülük və qarşılıqlı əməkdaşlıq prinsiplərinə əsaslanır.

Magistrant nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi üç istiqamətdə aparılır: müəssisədaxili, milli və beynəlxalq.

Müəssisədaxili qiymətləndirmə üç komponentdən ibarətdir:

1. Magistrantların inkişafının monitorinqi – təhsil müəssisəsi səviyyəsində müəllim və müəssisə rəhbərliyi tərəfindən həyata keçirilir. Bu mərhələdə tələbələrin nailiyyətləri diaqnostik, formativ (müntəzəm, davamlı) və summativ (yekun) formada yazılı və şifahi qiymətləndirilir.

2. Kurikulum üzrə qiymətləndirmə – magistrantların təlim nəticələrinin müvafiq məzmun standartlarına uyğunluğunu müəyyənləşdirmək üçün aparılır.

3. Təhsil pillələri üzrə (bakalavr və magistr) yekun qiymətləndirmə – mərkəzləşmiş qaydada aparılan dövlət imtahanları, buraxılış işinin müdafiəsi və ya dissertasiya müdafiəsi formasında həyata keçirilir və müvafiq təhsil sənədinin verilməsi ilə başa çatır.

Milli qiymətləndirmə, bir qayda olaraq, 4 ildən bir pedaqoji təhsil prosesinin təşkili, planlaşdırılması, ümumtəhsil məktəbləri və cəmiyyətin tələbatlarına uyğunluğu və aparıldığı şərait haqqında toplanmış məlumatlar vasitəsilə kurikulumların keyfiyyətini və ali təhsil sistemində baş verən dəyişiklikləri dəyərləndirmək məqsədilə həyata keçirilir.

Beynəlxalq qiymətləndirmə adətən hər 4-5 ildən bir seçmə yolu ilə ölkəni pedaqoji ixtisaslar üzrə təmsil edən tələbələrin təlim göstəriciləri və gənc müəllimlərin fəaliyyətinin monitorinqi əsasında pedaqoji təhsilin vəziyyəti barədə təsəvvür əldə etmək, müvafiq məlumatları təhlil etməklə problemləri aşkara çıxarmaq və onların həlli yollarını müəyyənləşdirmək, perspektiv inkişaf istiqamətlərini proqnozlaşdırmaq və mövcud vəziyyəti digər ölkələrlə müqayisə etmək məqsədilə aparılır.

5.2. Qiymətləndirmə mexanizmi

5.2.1. Davamiyyət:

Fənn üzrə ayrılan bütün saatların 30%-dən çoxunda iştirak etməyən tələbə imtahana buraxılmır.

5.2.2. Fənnin mənimsənilməsi qaydası:

Balların maksimum miqdarı – 100 bal

Semestr ərzində toplanan maksimum bal – 50 bal

- Dərsə davamiyyətə görə maksimum – 10 bal
- Magistrantların sərbəst işlərinə görə maksimum – 10 bal
- Seminar məşğələlərində fəallığa görə və kollokviumların nəticələrinə görə maksimum – 30 bal

Seminar dərslərində tələbənin jurnalda ən azı 3 qiyməti olduqda ona fənn üzrə ballar hesablanır. Əks halda ona ball hesablanmır (dərs saatları az olarsa frontal sorğu aparılır). Kollokvium sorğusu üzrə isə yalnız 3 qiymət olmalıdır. Həm seminar, həm də kollokvium qiymətləri toplanır, sonra qiymətlərin sayına bölünür və alınan rəqəm üçə vurulur.

Sərbəst iş mövzuları fənni tədris edən müəllim tərəfindən tam sərbəst müəyyənləşdirilir. Tapşırıqlar mühazirə mövzuları çərçivəsində müəllimin istəyi ilə dəyişdirilə bilər. Hər bir tapşırığın yerinə yetirilməsi 1 balla qiymətləndirilir.

Son imtahan magistrantın ümumi nailiyyət səviyyəsinin 50%-ni təşkil edir. İmtahanda aldığı balların maksimumu 50 ball, minimumu isə 17 ball təşkil edir.

Semestr ərzində və imtahanın nəticəsinə görə toplanan balların cəmi 50-dən yuxarı olduqda magistrant fənni mənimsəmiş hesab edilir.

İmtahan tələbləri:

- fənnin nəzəri suallarına cavab vermək;
- verilən partituranı üzündən oxumaq;
- verilən partituranın tam təhlilini aparmaq.

5.2.3. Magistrantların biliyinin qiymətləndirilməsi

(Semestr ərzində və imtahan nəticəsinə görə toplanan balların cəmi)
Qiymətləndirmə aşağıda göstərilən meyarlar ilə aparılır:

51 balldan aşağı – «geyri kafi» - **F**

51-60 ball – «qənaətbəxş» - **E**

61-70 – «kafi» - **D**

71-80 – «yaxşı» - **C**

81-90 – «çox yaxşı» - **B**

91-100 – «əla» - **A**

Qiymətləndirmə meyarları

Biletdəki bir sual üçün:

- 10 bal – tələbə keçilmiş materialı dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir, təsnifləri fortepianoda müşayiət edərək düzgün və ifadəli ifa edir;
- 9 bal – tələbə keçilmiş materialı tam başa düşür, mövzunun məzmununu açıqlaya bilir, təsnifləri düzgün ifa edir;
- 8 bal – tələbə cavabında və yaxud ifasında xırda qüsura yol verir;
- 7 bal – tələbə materialı yaxşı bilir, lakin bəzi məsələləri tam açıqlaya bilmir və yaxud ifasında bir neçə xırda qüsurlar var;
- 6 bal – tələbə materialı ümumi şəkildə bilir və yaxud ifasında gözə çarpacaq dərəcədə nöqsan var;
- 5 bal – tələbə mövzunu dolğunluqla açıqlaya bilmir, ifasında əhəmiyyətli qüsurlar vardır;
- 4 bal – tələbənin cavabı qismən doğrudur, təsniflərin ifasında bir neçə əhəmiyyətli qüsurlar var;

- 3 bal – tələbənin mövzudan sadəcə ümumi anlayışı var və ifasında çox qüsurlar var;
- 1-2 bal – tələbənin mövzudan qismən xəbəri var, ifası çox zəifdir;
- 0 bal – suala cavab yoxdur və yaxud təsnifləri ifa edə bilmir.

VI. Resurslar

6.1.Maddi-texniki təminat

Fənnin tədrisi üçün aşağıdakıların olması zəruridir:

- xüsusi təchiz olunmuş auditoriya;
- kompüterlər;
- audio və videotexnika;
- proektor;
- internetə çıxış;
- tədris əşyaları (yazı lövhəsi, iş vərəqləri və dəftərləri, slaydlar, audio- və videodisklər və kasetlər, yazı ləvazimatı və s.)

6.2.Tədris-metodiki təminat

Fənnin tədrisində aşağıdakı metodiki vasitələrdən istifadə zəruridir:

- konkret partitura nümunələrini əks etdirən slaydlar;
- tədris filmləri;
- müxtəlif xor musiqisi nümunələrinin üslub xüsusiyyətlərini əks etdirən səs yazıları (disk və ya kasetlər);
- dərslük və dərslük vəsaitləri;
- müxtəlif növ xor partituraları (not şəklində);
- əvvəlcədən hazırlanmış tədris materialları;
- vəb-materiallar.

6.3.Təklif edilən əsas ədəbiyyat siyahısı

- 1.“Azərbaycan bəstəkarlarının seçilmiş xor əsərləri”, B., 1980
- 2.Amirova L. “Dirijorluq və xor partituraların oxunuşu”, Ufa, 2011
- 3.Andreyeva L., Popov V. “Müşayiətli xor partituraların oxunuşu xrestomatiyası”, M., 1978
- 4.Babayeva P. “Rus bəstəkarlarının seçilmiş opera xorları”, B., 2009

- 5.Dadaşova E., Əliyeva M. “Dirijorluq və onun tədrisi metodikası”, B., 2013
- 6.Dmitriyevski Q. “Xorşünaslıq və xorun idarə edilməsi”, B., 1963
- 7.Dmitriyevskaya K. “Xor əsərlərinin təhlili”, M., 1965
- 8.Qədimova J. “Musiqinin tədrisi metodikası”, B., 2007
- 9.Qədimova J. “Məktəb mahnı repertuarı üzərində iş musiqi müəllimi hazırlığında əsas amil kimi”, B., 1996
- 10.Quliyev A., Babayeva Ə. “XX əsr Qərbi Avropa Musiqi tarixi”, B., 2012
- 11.Cahangirov C. “Seçilmiş xorlar”, M., 1978
- 12.Hidayətova F. “Azərbaycan bəstəkarlarının uşaq mahnıları”, B., 2010
- 13.Həbibov Y. “Xorşünaslıq”, B., 1998
- 14.Həbibov Y. “Dirijorluq və onun tədrisi metodikası”, B., 1999
- 15.Həsənova A. “Məktəb mahnı repertuarı”, B., 2009
- 16.Həsənova A. “Musiqi və onun ibtidai siniflərində tədrisi metodikası”, B., 2012
17. İsmayılova Z. “İzahlı xor lüğəti”, B., 2003
18. “İntibah dövrünün madriqalları”, L., 1983
- 19.Kazanski S. Xor partituraların oxunuşu xrestomatiyası”, M.,1976
- 20.Mirzəyeva N. “Xorşünaslıq”, B., 2007
- 21.Mirzəyeva N. “Xor üçün işləmələr”, 2 cild, Sivas, 2012
- 22.Mirzəzadə X. “Xorlar”, B., 1984
- 23.Əfəndiyeva E. “Musiqi əsərlərinin təhlili”, B.,2003
- 24.Əliyev Y. “Musiqi dərsləri üzərində oxu”, B., 1987
- 25.Əlizadə A. “Bayatılar” a capella xor əsərləri toplusu, M., 1978
- 26.Rəcəbov O., Hidayətova F. “Ümumtəhsil məktəblərində musiqi tədrisi və tərbiyəsi metodikası”, B., 2013
- 27.Taneyev S. “Seçilmiş müşayiətsiz xor əsərləri”, L., 1982
- 28.“Uşaq xoru üçün mahnılar” toplusu, B., 2001
29. “Xarici klassik bəstəkarların xorları”, M., 1974
30. Şebalin “Seçilmiş xor əsərləri”, M., 1978

6.4. Tövsiyyə olunan əlavə ədəbiyyat siyahısı

- 1.Anisimov A. “Dirijor-xormeyster”

- 2.Andreyeva L. “Xor dirijorluğunun tədrisi metodikası”
- 3.Qinzburq L. “Dirijorluq ifaçılığı”, M., 1976
- 4.Kanerşteyn M. “Dirijorluq məsələləri”
- 5.Neyqauz Q. “Fortepianoda çalğı sənəti haqqında”, M., 1968
- 5.Maykapar S. “Musiqi eşitmə qabiliyyəti, onun əhəmiyyəti, təbiəti, xüsusiyyətləri və düzgün inkişafının metodikası”, S-Pb., 1915
6. Musin İ. “Dirijorun tərbiyəsi haqqında”, L., 1986
- 7.Tevlin B. “Xor partituraların oxunuşu xrestomatiyası”, M., 1983
- 8.Tülin Y. “Harmoniya haqqında nəzəriyyə”, L., 1977
- 9.Verxolaz R. “Notların üzdən oxunuşu metodikası məsələləri”, M., 1970
- 10.Şelkov N. “Xor partituraların oxunuşu xrestomatiyası”, L., 1973

VII. Metodiki tövsiyyələr

7.1.Təklif olunan sərbəst is mövzuları:

- 1.Müxtəlif növ akkoladalar barəsində məlumat.
2. Müxtəlif “Do” açarları barəsində məlumat.
- 3.Müxtəlif (2, 3, 4 və s. səsli) həmcins a capella xorları üçün partituranın yazılış üslubu.
- 4.Müxtəlif qarışıq a capella xorları üçün partitura yazılış qaydaları.
5. Qədimi partituraların yazılış xüsusiyyətləri.
- 6.Natamam xorların partitura yazılışı.
7. Solistlərin iştirakı ilə xor əsərlərinin partitura yazılışı üslubu.
- 8.Müşayiətli xor əsərlərinin partitura yazılışı növləri.
- 9.İkili və üçlü xor üçün partitura yazılışı.
- 10.Partituralarda müxtəlif qeydlər və göstəricilər barəsində.
- 11.Xor partituraların üzdən oxunuşu zamanı pedallaşmanın qaydaları.
- 12.Xor partituralarında ədəbi mətn.
- 13.Partiturada xor partiyalarının öyrənilməsi üsulları.
- 14.Partiturada xor partiyaları arasında dinamik və tessitur mütənasiblik.
- 15.Partiturada xor partiyaları arasında tembr cəhətdən mütənasiblik və bundan irəli gələn xor yazılışı priyomları.
- 16.Verilən a capella uşaq və ya qadın xor partiturasının üzdən oxunuşu.

17. Verilən a capella kişi xor partiturasının üzdən oxunuşu.
18. “Do“ açarında yazılmış partituranın üzdən oxunuşu.
19. Verilən müşayiətli uşaq və ya qadın xor partiturasının üzdən oxunuşu.
20. Verilən müşayiətli kişi xor partiturasının üzdən oxunuşu.
21. Verilən a capella qarışıq xor partiturasının oxunuşu.
22. Verilən müşayiətli qarışıq xor partiturasının oxunuşu.

MÜNDƏRİCAT

Giriş	3
I.Ümumi müddəalar	
1.1. «Xor partituraların oxunuşu» seçmə fənninin kurikulumu və onun xarakterik cəhətləri.....	5
1.2.«Xor partituraların oxunuşu» seçmə fənninin əhəmiyyəti və onun tədrisinin əsaslandırılması.....	6
1.3.«Xor partituraların oxunuşu» seçmə fənnin məqsədi.....	7
1.4. «Xor partituraların oxunuşu» seçmə fənninin vəzifələri.....	7
II.«Xor partituraların oxunuşu» seçmə fənnin məzmunu	
2.1.Fənn üzrə təlim nəticələri.....	9
2.2.Məzmun xətləri, onların əsaslandırılması və ümumi təlim nəticələri.....	9
III.Məzmun standartları	
3.1.Xor partiturası haqqında ümumi anlayış	15
3.2.Xor partiturası üzərində iş, partituraların təhlili və üzdən oxunuşu üsulları.....	16
3.3.Partituraların fortepiano arxasında üzdən oxunuşu.....	17
3.4.Məzmun xətlərinin saatlar üzrə bölgüsü.....	17
IV.Təlim strategiyaları	
4.1.«Xor partituraların oxunuşu» seçmə fənninin təliminin təşkili mexanizmi.....	19
4.2.Pedaqoji prosesin təşkili prinsipləri.....	20
4.3.Təlimin təşkilinin forma və üsulların təkmilləşdirilməsinə dair tövsiyələr....	22
4.4.«Xor partituraların oxunuşu» fənninin tədrisi zamanı istifadə olunan forma və metodlar.....	23
4.5.Fəndaxili və fənlərarası inteqrasiya (əlaqə).....	24
V.Tələbə (magistrant) nailiyyətlərin qiymətləndirilməsi	
5.1.Qiymətləndirmənin ümumi prinsipləri.....	25
5.2.Qiymətləndirmə mexanizmi.....	27
VI.Resurslar	
6.1.Maddi-texniki təminat.....	29
6.2.Tədris-metodiki təminat.....	29
6.3.Təklif olunan əsas ədəbiyyatın siyahısı.....	29
6.4.Tövsiyə olunan əlavə ədəbiyyatın siyahısı.....	30
VII.Metodiki tövsiyələr	
7.1.Təklif olunan sərbəst iş mövzuları.....	31